

Govert Buijs, *Waarom werken we zo hard?*, Boom Amsterdam 2019

Op weg naar een economie van vreugde.

In zijn laatste voetnoot schrijft Buijs dat hij 'vreugde' wil lezen als 'shalom', een situatie van omvattende vrede: spiritueel (vrede met God), met de medemens, met de natuur, met jezelf.

Dit tekent gelijk de achtergrond van dit boek, voortkomend uit de achtergrond van de schrijver. Hij is politicoloog, theoloog en filosoof. Cum laude gepromoveerd op de theorie van de Amerikaanse politiek-filosoof Eric Voegelin. Recent schreef hij met Ad Verbrugge en Jelle van Baardewijk het studieboek voor filosofie-onderwijs aan de middelbare school: *Het goede leven en de vrije markt.* (2018)

Govert Buijs vraagt zich af wat het doel (telos) van de economie eigenlijk is. Hij belicht de vele opvattingen en praktijken van de economie in de historie, legt uit hoe er door economische theoretici gedacht is en wat de uitkomsten van die ontwikkelingen zijn (geweest).

Het boek is opgebouwd in drie delen met toaal 17 hoofdstukken.

Deel 1 : Een antropologisch vloertje voor de economie

Deel 2 : Economische wereldgeschiedenis in vogelvlucht

Deel 3 : Een nieuwe revolutie.

Hoewel ik daarmee de volledigheid en de breedte van dit boek tekort doe, vind je in hoofdstuk 15 met als titel 'Onderweg naar een economie van de vreugde' een overzicht in 6 transformaties die goed belichten hoe Buijs de ontwikkeling naar deze economie ziet.

Eerste transformatie: Nieuwe balans tussen mens en natuur. 'Een technologische, sociale en dus ook economische uitdaging voor de hele mensheid, die zeer veel creativiteit en talent zal vragen. Het gaat om de ontwikkeling van een soort burgerlijke economie 2.0' (blz 142 onderaan).

Hildegard von Bingen en Franciscus van Assisi kunnen volgens Buijs een inspiratiebron zijn voor het beeld van de natuur in relatie tot de mens.

Tweede transformatie: Dematerialisering van de economie.

Van 'hebben' en bezit van het ding naar het gebruik, de dienst. (Voorbeeld: Schiphol leaset de verlichting van Philips, waardoor die zal inzetten op minder slijtage en dus minder kosten voor vervanging.)

Arbeid is kostenpost in het productiesysteem, dus moet door efficiënte apparaten verminderd worden. Een verdere robotisering is niet voor alle beroepen mogelijk. Daarom nu nieuwe ontwikkeling, van diensteneconomie via een belevingseconomie naar een betekenis-economie. Hopelijk met ruimte daarin voor ecologisch ingebedde materiële productie, ambachtelijk en lokaal georiënteerd. Uitwisseling, waardering en erkenning voor productie. Mogelijk met eigen vorm van beloning, zoals waardebonnen.

Derde transformatie: Nieuwe verhoudingen van flexibiliteit en zekerheid op de arbeidsmarkt.

De 'baan voor het leven' bestaat niet meer. Daarom opnieuw belangstelling voor een basisinkomen. Buijs pleit voor een participatieloon (idee van Anthony Atkinson) waarbij inzet en vrijwilligerswerk beloond wordt. Ook past bij deze tijdelijkheid van werk de ruimte (of plicht) tot bijscholing/studie. Buijs denkt vanuit de joodse traditie aan cycli van 7 jaar.

Vierde transformatie: nieuwe 'Rijnlandse' verhouding tussen arbeid en kapitaal (en andere stakeholders).

Arbeid is een risicodragende factor geworden en kapitaal steeds risicolozter, vermogens nemen toe. Maar loonstijging is niet de oplossing. Beter is het als de kapitaalstromen binnen maatschappelijke verantwoording komen. Dat vraagt om openheid van bezit en een maatschappelijke dialoog.

De typering van de rijke als 'selfmademan' is achterhaald. Geen mens is volledig 'selfmade'. Altijd combi van historie, kennis en vaardigheid die door onderwijs en contacten is opgedaan.

Kort gezegd: een brede, veelkleurige *stakeholder approach* in onderscheid van een *shareholder approach*. (blz 149 onder)

Vijfde transformatie: bedrijven als coöperaties.

Volgens 'Nobelprijs' winnaar Ronald Coase (1991) ontstaat een bedrijf als de transactiekosten van de coördinatie tussen mensen hoger zijn dan de kosten van het in dienst nemen. De absolute vrijheid van het individu wordt dan ingeperkt door de dwingende macht van de werkgever.

In een andere (antropologische) visie is het bedrijf een samenwerkingsgemeenschap. Onderlinge inspiratie, trots op het bedrijf, teamspirit, behartiging van wederzijdse belangen worden ontwikkeld.

De verhouding arbeid, kapitaal, ondernemerschap en natuur is een coöperatieve verhouding, die juridisch meer variatie kan krijgen dan nu. 'Social venturing', broodfondsen, participerende investeringsmaatschappijen enz.

Zesde transformatie: een nieuwe meetkunde.

Centrale vraag zal zijn: wat bereken je en hoe? Berekening van het BNP, de Human Development Index en de jaarrekeningen van bedrijven geven niet een volledig beeld van winst of verlies. Zijn geen werkelijke maatstaf omdat uitbuiting van werknemers of vervuiling van het milieu niet verrekend worden. De Better Life Index (met 11 dimensies) van de OECD doet al een poging tot integratie van meer facetten. Ook de zoektocht naar een 'rechtvaardige' prijs is gaande. Zo is er steeds meer discussie over de goedkope vliegtickets, ondanks de (immateriele) kosten van de vervuiling.

In de twee laatste hoofdstukken bepleit Govert Buijs eerherstel voor de zielzorg en ontwikkelt een beeld van de economie in het antropoceen. (MB)

Zie voor de oratie (2018) over dit onderwerp: www.govertbuijs.nl